

Una imatge en directe connecta la sala del Museu de Prehistòria de València amb la cambra especial del Museu Arqueològic de Bozen on es conserva el cos de l'home del gel. Durant més de 5.000 anys va jeure sota el gel, protegit de la llum, en un esvoranc de la vall d'Ötz (d'aquí ve el nom amb què el van batejar després i amb què s'ha fet mundialment famós: Ötzi) i ara és objecte de tota mena d'investigacions. Dins la cambra creada a posta (a 6 graus sota zero, amb cosa del 97% d'humitat), el cos d'aquest home de l'edat del coure ens continua interpel·lant.

“És un mort!”. Va ser el 19 de setembre de l'any 1991. Els alemanys Erika i Helmut Simon feien una excursió als Alps. Avançaven a 3.300 metres d'altitud i van quedar de cop clavats a terra: dins el gel, s'hi distingia una forma, marronosa i inquietant: “És un home mort!”

Tan aviat com van poder, van fer cap al refugi més proper per a avisar de la macabra troballa. Van trigar quatre dies a recuperar el cos incrustat al gel. D'entrada, val a dir-ho, no hi va intervenir cap equip d'arqueologia, a l'operació, sinó els que s'activen per a afers relatius a cadàvers contemporanis: en aquest cas, agents de la Unitat de Rescat de Muntanya italiana i de la policia alpina austríaca, un metge forense, etcètera. Feia un parell de mesos que s'havia estimbat un alpinista per la zona. O potser era algú altre, desaparegut sense denúncia. Però el cas, que hauria pogut acabar essent carn de fulletó, va passar aviat als telenotícies amb tot un altre aire. Des de l'Institut Forense d'Innsbruck, a Àustria, van consultar, passats cinc dies de la descoberta, un arqueòleg, el professor Konrad Spindler. I ell va reenfocar ràpidament la qüestió: feia, pel cap baix, 4.000 anys que aquell cos no sentia el vent ni el fred ni el sol ni res, va estimar, aleshores, el científic (després el carboni 14 ho va situar en més de 5.000). La troballa deixava les pàgines de successos i omplia les de ciència: l'home mort era la mòmia humida més antiga que es coneix fins ara.

Les excavacions posteriors al lloc de trobada van permetre de recuperar també tota mena d'objectes: un arc de metre vuitanta, una destal de coure amb mànec de fusta de teix, un carcaix de pell amb dotze fletxes, un punyal de sílex amb la seva beina... Cadascun d'aquells

Assassinat al gel

Una recreació de la manera com va ser trobat el cos d'Ötzi forma part de l'exposició del Museu

Ara fa vint anys que una parella d'excursionistes trobava, incrustades al gel en una vall del Tirol del Sud, les restes d'un home mort. És la mòmia humida més antiga coneguda, es conserva al museu de Bozen i una exposició a València en mostra la reproducció. L'anomenen Ötzi, diu que el van assassinar per l'esquena i aquesta és la seva història.

de Prehistòria de València.

estris, juntament amb la roba que també es va conservar, ha fet llum per a l'estudi de la vida dels nostres avantpassats de l'edat del coure. I el cos, és clar. Perquè Ötzi no és un tros de tibia i una dent, un crani i tres vèrtebres a partir dels quals fer reconstruccions. No: Ötzi conserva la pell, els cabells, els ulls, els òrgans interns... Fins i tot les restes dels seus darrers àpats, s'han pogut analitzar. O la sang que ha romàs a les puntes de les seves fletxes. Ha fornit (i ho continua fent, que les investigacions no s'aturen) material d'allò més valuós per a la ciència.

A la ciutat de Bozen (oficialment italiana des del 1919), hi ha un museu fet a posta per a acollir l'home del gel. La mòmia hi va arribar el 1998, després de nous amidaments que establiren finalment que l'indret on s'havia trobat el cos no corresponia a l'estat austríac sinó a l'italià. I d'Innsbruck el van dur fins a l'Alto Adige, on li havien construït el Museu d'Arqueologia del Tirol del Sud, amb un espai que intenta recrear les condicions que n'han permès la conservació durant milers d'anys. Diuen que ara preparen un espai més modern, que

canviaran l'actual cambra per un espai de tractament amb nitrogen pur. Tot sigui per mantenir amb nosaltres aquest supervivent nat.

“Un heroi”. Ho va expressar així la directora del Museu de Prehistòria de València, Helena Bonet, quan presentaven la mostra que ha produït la institució italiana i que romandrà a la capital del Túria encara fins el 24 de juliol: Ötzi va ser un heroi perquè “és tota una heroïcitat sobreviure fins a 45 anys a començament de l'edat del Metall, en un període i un paisatge hostils”.

Aquesta és l'edat que li han calculat els experts, efectivament. I arribar-hi no era pas cosa fàcil, a l'època d'Ötzi, entre el 3550 o el 3100 aC. Ell era tan *Homo sapiens* com nosaltres (de fet, expliquen a l'exposició, “si el vestírem d'una manera actual, no cridaria l'atenció dins d'un escenari modern”), només que en un entorn i amb unes condicions de vida prou més dures que les de l'Europa actual. El seu metre seixanta, els ulls marrons, els cinquanta quilos de pes, el 38 de peu passarien desapercebuts si el tinguéssim assegut al costat, al metro, amb els llargs cabells foscos deixats anar sobre les espatlles. Potser ens cridaria l'atenció si somreia i deixava aleshores en evidència les genives buides (li faltaven les dents incisives superiors), però poca cosa més. Segurament, a més, si hagués viscut a cavall dels segles XX i XXI no les hauria perdudes, les dents. Ni mostraria al món un rostre tan masegat per la vida i la intempèrie.

I no ens referim pas al que s'ha fet mòmia, òbviament, sinó al que li han recreat dos experts del ram: ara que s'escau el vintè aniversari de la descoberta, s'ha presentat la nova reconstrucció facial de l'home del gel. En vista de les darreres investigacions (i, per tant, canviant per exemple la idea dels ulls blaus pels marrons), els artistes especialitzats Alfons i Adrie Kennis han modelat la figura d'Ötzi per a acostar-nos-en la humanitat. Amb la pell solcada d'arrugues, els ulls enfonsats, les galtes xuclades, els cabells embardissats, aquest Ötzi ens mostra la duresa de la vida a l'Europa de fa 5.000 anys.

Els estudis del cos momificat d'Ötzi ens expliquen fins a quin punt havia tingut una existència difícil. Tot sem-

MUSEO ARCHEOLOGICO DELL'ALTO ADIGE

EL TEMPS

Creu i cara d'Ötzi, la mòmia del gel: a l'esquerra, detall del seu cos momificat, d'esquena, amb alguns dels tatuatges que se li distingeixen perfectament; a la dreta, la reconstrucció del seu rostre, a càrrec dels especialistes Alfons i Adrie Kennis.

bla indicar que es va morir per causes violentes però és que tampoc la seva salut no era, en traspasar, gens bona: les articulacions, expliquen els responsables de l'exposició, "mostren rastres de desgast; els vasos sanguinis estaven calcificats; les dents, desgastades; i l'intestí, infestat de tricocèfals" (*Trichuris trichiura*, uns cucs paràsits que podien provocar des de diarrees fins a anèmia o apendicitis).

Un altre fet encara va cridar de seguida l'atenció dels investigadors: els tatuatges. De cap a cap del cos, n'hi ha una cinquantena. Són línies o creus agrupades, es van realitzar practicant no pas puncions sinó talls molt fins a la pell (que després eren fregats amb carbons vegetals), i presenten una característica que ha fet pensar que no eren marques purament ornamentals: els punts del cos on hi ha tatuatges coincideixen amb parts de l'esquelet amb especials senyals de desgast: al genoll dret, a les vèrtebres lumbars, als turmells. Sembla que hi va patir dolors forts, per tant. I la coincidència fa deduir que potser els tatuatges responien a alguna mena de cerimònia o intent terapèutic.

Per a acabar d'adobar el quadre de la masegada salut de l'home del gel, hi ha la dada de les fractures soldades detectades a les costelles i del septe nasal trencat. O les que va aportar encara una unglia que es va trobar en excavacions posteriors: des dels solcs profunds que hi havia es va determinar que el seu sistema immunològic s'havia sotmès a

Duia un abric de pell de cabra, llarg fins als peus i amb un acurat disseny de ratlles

un fort estrès entre vuit i setze setmanes abans de morir. Potser fou la seva batalla final.

Assassinat a traïció. Per l'esquena i des de lluny. Així és com van ferir Ötzi, sembla que mortalment. La punta de fletxa del seu omòplat esquerre no va ser descoberta fins l'any 2001. Sembla que va quedar aturada a poca distància del pulmó, que devia perdre molta sang, que li podia haver paralytitzat el braç i que de tot plegat ja no se'n va acabar de sortir.

D'entrada hom va pensar que Ötzi s'havia mort fugint. Per l'indret on se'n va trobar el cos (un espai, val a dir-ho, perfectament conegut pels grups humans de l'època, que mantenien relacions co-

Per l'esquena i des de lluny: així és com van ferir Ötzi sembla que mortalment

mercials a distàncies considerables, i dalt de la muntanya tant hi buscaven mineral de coure com pastures d'estiu per als seus ramats), per les eines i armes que duia a sobre (incloent-hi l'arc, a mig acabar), per les ferides de batalla (un tall profund a la mà dreta ens parla d'un combat cos a cos, no sabem si abans que li clavessin la fletxa a l'omòplat o després).

Les hipòtesis més recents, però, apunten que el seu cos va ser dut fins allà dalt per celebrar-hi el corresponent ritual funerari. No s'hauria mort pas sol i des-sagnat enmig del gel, per tant, passant fred i gana i de tot, sinó més avall, acomboiat pels seus. Cosa de dotze hores abans d'expirar, havia menjat carn cuita i cereals, segons les mostres de l'intestí momificat, fet que casa amb la imatge d'ancià (46 anys, en aquells temps, eren una edat propecta) respectat i tractat amb cura pels seus. També hi encaixa la possessió de la destrat de coure, que es pot considerar un objecte de prestigi o la sofisticació i la qualitat dels seus vestits (que incloïen un abric de pell de cabra amb un acurat disseny de ratlles i que li arribava fins als genolls, un barret de pell d'ós o un calçat perfectament impermeable que combinava teixit d'escorça de til·ler amb fenc i pell de cabra, tot fet a mida).

De fet, investigadors del Museu Nacional de Prehistòria i Etnologia de Roma publicaven l'any passat un estudi que analitzava la situació dels objectes trobats al voltant del cos (466!) i hi veïen les ofrenes per a un enterrament. Fins i tot, atenent la geomorfologia de l'indret, van trobar una petita plataforma de pedra que hauria pogut ser el túmul d'Ötzi i que era connectada per una fissura natural amb la depressió on va ser trobat, l'any 1991, pels excursionistes alemanys.

Les hipòtesis, però, encara s'han de confirmar. I n'hi ha que ens presenten Ötzi deixat estar a la muntanya de qual-sevol manera pels seus enemics. Qui li va arrencar la fletxa mortal? La gent de casa, intentant la cura? O bé el mateix que l'havia disparada, que volia recuperar un preuat material i que va deixar estar el cos allà de qualsevol manera? Però, aleshores per què no se'n va endur res d'allò que ell tenia, fletxes incloses? Amb aquests interrogants i més, el cas Ötzi continua obert.

Núria Cadenes